

Evaluating the Embodied Cognition Hypothesis in forming the Concept of "Ownership" in the Quran Language

Zahra Movazebi *

PhD Graduate Student, Department of Quran and Hadith Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Ebrahim Ebrahimi

Professor, Department of Quran and Hadith Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Shirin Pourebrahim

Associate Professor of Linguistics Department, Faculty of Persian Literature and Foreign Languages, Payame Noor University, Tehran, Iran

Abstract

Body cognition is one of the theoretical frameworks in cognitive sciences based on which cognition is a physical phenomenon that is formed through the interaction between body, environment, and mind. This is associated with many abstract concepts of the Qur'an, of which "POSSESSION" is one of the most important. This research has tried to measure and evaluate the effect of body cognition on the formation of the abstract concept of "POSSESSION" in the Quran language using a descriptive-analytic approach and cognitive semantics perspective. The data examined in this study were the lexical elements related to body organs and the verbs associated with these organs which were used to refer to POSSESSION. The results of this research show that understanding the concept of OWNERSHIP and its types in the Qur'an depends on the physical experience and physical activities

* Corresponding Author: z.movazebi66@gmail.com

How to Cite: Movazebi, Z., Ebrahimi, E., Pourebrahim, Sh. (2024). Evaluating the Embodied Cognition Hypothesis in forming the Concept of "Ownership" in the Quran Language, *A Research Journal on Qur'anic Knowledge*, 15(57), 69-99. DOI: 10.22054/RJQK.2024.78088.2938

of the human being and that the human experiential knowledge of the body parts, such as hands, feet, head, mouth and their related actions, such as: taking, making, earning, grabbing, standing and eating, is the basis of metaphorical mapping for understanding abstract concept of POSSESSION in Quran language, and can help us to better understand this concept in the Qur'an and improve our knowledge in this field.

Introduction

In cognitive semantics, meaning begins with the perception of the body. Thompson and Roche (1991) describe cognition as a physical activity reliant on bodily experiences, rejecting the traditional view. This approach, known as embodied cognition, suggests that mental processes involve interactions between the brain, body, and environment, with bodily structures influencing their formation. The present study aims to examine the conceptual structure of ownership in the language of the Quran and to explain it based on the embodied cognition hypothesis. Considering the importance of conceptualizing body-part terms and their related activities within the framework of the embodiment theory in linguistics, this research addresses the following questions:

- 1) How is the conceptual structure of ownership in the language of the Quran explained by the embodied cognition hypothesis?
- 2) According to the embodied cognition hypothesis, what sensory-motor domains are used in conveying the abstract concept of ownership?

Literature Review

In the field of ownership, studies have focused on grammatical aspects. Naghzooy Kohan and Maleki (1398) examined predicate and nominal ownership structures in Persian based on Heine's (1997) cognitive model, revealing various schemas for encoding ownership including action, purpose, source, equality, companionship, and location for predicate ownership, and spatial, accompanying, additional, primary, and connective for nominal ownership. Razavian et al. (1397) analyzed the structure of possessive additions in Persian. Mostafavi and Sanaati (1397) explored possessive constructions in Shahmirzadi dialect, and Estaji (2006) studied the use of the verb "to have" in expressing ownership in Persian. These studies focus on

grammatical and typological analysis, neglecting cognitive semantics. All of the above studies focus on the grammatical and typological analysis of possessive constructions and do not investigate ownership within the framework of cognitive semantics. The article "Semantics of the Relationship of Ownership in the Holy Quran Based on the Theory of Conceptual Metaphor" by the present authors (1401) focuses on semantics and explores the concept of ownership in the Holy Quran. In this paper, the (social-human) relationship is examined as the source domain, forming the basis of ownership in an abstract relationship. The metaphorical mappings formed in the conceptualization of ownership are analyzed based on the conceptual metaphor theory of "the abstract relationship is the concrete relationship." This article is based on another hypothesis of cognitive semantics, "embodied cognition," and examines how successful embodied cognition has been in conveying the abstract concept of ownership in the language of the Holy Quran. Attention to this issue demonstrates the innovative aspect and the distinction of this research from previous studies.

Methodology

The present study is theoretical and is descriptive-analytical and is carried out in the field of cognitive linguistics and metaphorical explanation of concepts in the selected body of verses. The data collection method is in the form of note-taking and library. First, the text of the Qur'an is examined and all the verses are identified and extracted using the relevant keywords. Then, the related verses are classified between the source and destination domains based on the type of mapping. In the next step, the results of the studies are analyzed and explained using Lakoff and Johnson's theory of conceptual metaphor and in the framework of cognitive linguistics.

Results

The results of this research show that understanding the concept of ownership and its types in the Qur'an depends on the physical experience and physical activities of the human being and that the human experiential knowledge of the body parts, such as hands, feet, head, mouth and their related actions, such as: taking, making, earning, grabbing, standing and eating, is the basis of metaphorical mapping for understanding abstract concept of ownership in Quran

language, and can help us to better understand this concept in the Qur'an and improve our knowledge in this field.

Conclusion

This article examines the concept of "ownership" in the language of the Quran using the theory of embodied cognition. It demonstrates that the Quran uses human body parts and related experiences to conceptualize abstract concepts. Four bodily experiences that play a role in the conceptualization of ownership in the Quran are:

1. The bodily experience of the "Head": The head, as a symbol of power and control and as a metonym for the entire body, forms the basis of the metaphor of ownership over capital.
2. The bodily experience of the "Hand": The hand, as a tool for grasping and controlling objects, forms the basis of metaphors of God's ownership over creatures and legal ownership.
3. The experience of "Making objects with hands": Making objects with hands, as an example of direct causation, forms the basis of the metaphor of God's ownership over creatures.
4. The bodily experience of the "Mouth and the act of eating": Eating, as a metaphorical basis for ownership of others' property, and the sensory experience of taste is used to conceptualize human ownership of actions.

These bodily metaphors help deepen the understanding of abstract concepts of ownership in the Quran and show that the theory of embodied cognition can be a useful tool for analyzing abstract concepts in the language of the Quran.

Keywords: Cognitive Semantics, Embodied Cognition, Conceptual Metaphor, Quran, Ownership.

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن

دکتری، علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، علامه طباطبائی، تهران، ایران

زهرا مواظبی

استاد گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، علامه طباطبائی، تهران، ایران.

ابراهیم ابراهیمی *

دانشیار گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

شیرین پور ابراهیم

چکیده

شناختِ بدنمند یکی از چارچوب‌های نظری در علوم شناختی است که بر اساس آن، شناخت امری جسمانی شده است که از طریق تعامل بین بدن، محیط و ذهن شکل می‌گیرد. این مقوله با بسیاری از مفاهیم انتزاعی قرآن که «مالکیت» یکی از مهم‌ترین آن‌ها است در ارتباط است. در پژوهش حاضر کوشش شده است با شیوه‌ی توصیفی-تحلیلی و با رویکرد معناشناسی شناختی، تأثیر شناخت بدنمند در شکل‌گیری مفهوم انتزاعی «مالکیت» در زبان قرآن موردسنجش و ارزیابی قرار گیرد. داده‌های بررسی شده در این پژوهش عناصر واژگانی مرتبط با اعضای بدن و افعال مرتبط با این اعضا است که برای اشاره به مالکیت استفاده می‌شدند. نتایج به دست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که شناخت و درک مفهوم مالکیت و انواع آن در زبان قرآن به تجربه جسمانی و فعالیت‌های بدنی انسان وابسته است و دانش تجربی انسان از اعضای بدنش، مانند دست، پا، سر، دهان و کنش‌های مرتبط با آن، مانند گرفتن، ساختن، کسب کردن، به چنگ انداختن، ایستادن و خوردن، مبنای نگاشت استعاره برای شناخت مفهوم انتزاعی مالکیت بر مبنای استعاره مفهومی «رابطه انتزاعی به مثابه رابطه عینی» در زبان قرآن می‌باشد که می‌تواند به درک بهتری از این مفهوم در قرآن و ارتقای دانش ما در این زمینه کمک کند.

کلیدواژه‌ها: معناشناسی شناختی، شناخت بدنمند، استعاره مفهومی، قرآن، مالکیت.

۱. مقدمه

در معناشناسی شناختی، درک معنا از درک بدن آغاز می‌شود. تامپسون و رُش (۱۹۹۱)، با رد نگاه سنتی به شناخت، آن را به‌عنوان یک فعالیت جسمانی تعریف می‌کنند که وابسته به تجربه‌های مختلفی است که از ساختار بدنی با قابلیت‌های حسی و حرکتی مختلف به دست می‌آید (Shapiro, 2011, p:52). این رویکرد در زبان‌شناسی شناختی با عنوان شناخت جسم‌آگین (Embodied) معرفی می‌شود که در آن پردازش‌های ذهنی در مغز از طریق تعامل با جسم و محیط انجام می‌شود و ساختارهای بدنی در شکل‌گیری آن‌ها نقش دارند (Ibid, 2014, p: 234). جانسون در کتاب «بدن در ذهن»، به مؤلفه «جسمانیت» که نقش مرکزی در معناداری فهم دارد، توجه کرده و اظهار می‌کند که فهم و شناخت به لحاظ انسانی جسمانی است بر این اساس، ساختار مفهومی جسمی شده، نتیجه‌ای از تعامل جسم با محیط است (جانسون، ۱۴۰۰: ۲۷۲). در فرایند شناخت، «تجربیات جسمی منبع واژه‌سازی برای مفاهیم مرتبط با وضعیت عاطفی و روانی محسوب می‌شوند» (2002, p.28, Sweetser). بنا بر اصولی که لیکاف و جانسون (۱۹۹۹) در اثر خود با عنوان «ذهن بدنمند و چالش آن برای فلسفه غرب» مطرح کرده‌اند، ذهن انسان به‌طور ذاتی بدنمند است، اندیشه‌های ما بیشتر ناآگاهانه و مفاهیم انتزاعی به‌طور عمدتاً استعاره‌ای هستند. از این رو بدن‌مندی ذهن و معنا یکی از اصول معناشناسی شناختی است که نشان می‌دهد نظام مفهومی و زبانی انسان بر پایه بدن‌مندی فیزیکی، اجتماعی و شناختی او شکل می‌گیرد. یکی از مفاهیم انتزاعی مورد بررسی، «مالکیت» یا «نسبت تعلق» است که ارسطو در آثار خود از جمله رساله مقولات و رساله مابعدالطبیعه به آن اشاره کرده و با استفاده از واژه «له» به آن ارجاع داده است (پاکتچی و افراشی، ۱۳۹۹، ص ۱۲۹). در زبان قرآن، مالکیت به‌عنوان یک نوع رابطه میان مالک و مملوک در سطوح مختلفی تعریف شده است و بر یک سلطه خاص از سوی مالک بر مملوک اشاره دارد (جوادی آملی، ۱۳۸۵، ج ۱، ص ۳۸۲). «این رابطه در زبان‌های مختلف در قالب رابطه تملکی، رابطه کل - جزء، در ساخت‌های مختلف (اسمی - محمولی) رمزگذاری می‌شود» (نغزگوی کهن، ۱۳۹۸، ص

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۷۵

۳۴؛ به نقل از مک‌گریگر، ۲۰۰۹، ص ۲). شناسایی این رابطه و رسیدن به درکی اصولی و روشمند از آن، می‌تواند از یک سو منجر به شناخت عمیق‌تر صفات افعالی خداوند که مهم‌ترین آن توحید در مالکیت است شود و از سوی دیگر می‌تواند در تبیین مباحث اخلاقی، حقوقی، اجتماعی و تربیتی، اثرگذار باشد. در این راستا، مقاله حاضر باهدف بررسی ساختار مفهومی مالکیت در زبان قرآن و تبیین آن با فرضیه شناخت بدنمند شکل گرفته است. با توجه به اهمیت مفهوم‌سازی اندام‌واژه‌ها و فعالیت‌های مرتبط با آن‌ها در زمینه نظریه بدنمندی در زبان‌شناسی، این تحقیق به طرح سؤالات ذیل می‌پردازد:

(۱) ساختار مفهومی مالکیت در زبان قرآن چگونه با فرضیه شناخت بدنمند تبیین

می‌شود؟

(۲) با استناد به فرضیه شناخت بدنمند، حوزه‌های حسی - حرکتی به کاررفته در انتقال

مفهوم انتزاعی مالکیت کدام‌اند؟

۲. پیشینه پژوهش

درحوزه «مالکیت» پژوهش‌هایی به چشم می‌خورد که صرفاً به جنبه‌های دستورشناختی آن پرداخته‌اند، از جمله: نغزگوی کهن و ملکی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای به بررسی ساختارهای مالکیت محمولی و اسمی در زبان فارسی بر اساس الگوی شناختی هاینه (۱۹۹۷) پرداخته‌اند. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که برای رمزگذاری مالکیت محمولی از طرح‌واره‌های کنش، هدف، منبع، برابری، همراهی و مکانی و برای رمزگذاری مالکیت اسمی از طرح‌واره‌های مکانی، همراهی، اضافی، ابتدایی و اتصالی استفاده می‌شود. رضویان و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای به تحلیل ساخت اضافه ملکی در زبان فارسی پرداخته‌اند. مصطفوی و صنعتی (۱۳۹۷) در مقاله‌ای دیگر مالکیت در زبان شه‌میرزادی را بررسی کرده‌اند. تمامی مطالعات فوق به تحلیل دستوری ورده شناختی ساخت ملکی می‌پردازند و به بررسی مالکیت در چارچوب معناشناسی شناختی پرداخته‌اند. مقاله‌ای از نویسندگان حاضر (۱۴۰۱) با تمرکز بر معناشناسی، بررسی مفهوم مالکیت در قرآن کریم را ارائه می‌دهد. مقاله حاضر بر اساس یکی دیگر از فرضیه‌های معناشناسی شناختی یعنی «شناخت

بدنمند» نوشته شده است و به بررسی این موضوع می پردازد که شناخت بدنمند چه اندازه در انتقال مفهوم انتزاعی مالکیت در زبان قرآن کریم موفق بوده است. توجه به این موضوع، جنبه نوآوری و تفاوت این پژوهش با مطالعات قبلی را نشان می دهد.

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر ماهیتاً نظری - بنیادی از نوع توصیفی - تحلیلی است و در حیطه زبان شناسی شناختی و تبیین استعاره مفاهیم در پیکره انتخابی آیات انجام می شود. در ابتدا، متن قرآن مورد بررسی قرار می گیرد و تمامی آیات با استفاده از کلیدواژه های مربوط شناسایی و استخراج می شوند. سپس، آیات مرتبط بر اساس نوع نگاشت بین حوزه مبدأ و مقصد طبقه بندی می شوند. در مرحله بعد، نتایج بررسی ها با استفاده از نظریه استعاره مفهومی لیکاف و جانسون و در چارچوب زبان شناسی شناختی، تحلیل و تبیین می شوند.

۴. تحلیل حوزه مفهومی «مالکیت» در زبان قرآن بر پایه نظریه شناخت بدنمند

در زبان های مختلف، یکی از کاربردهای اساسی بسط استعاره، ساخت مفاهیم انتزاعی از اعضای بدن و کنش های مرتبط با آن است. هاینه و همکاران (Heine & et.al, 1991: 48)، برای ساختاردهی مفاهیم انتزاعی از مفاهیم عینی تر، یک الگوی سلسله مراتبی و پیوستاری را ارائه داده اند که در آن مفاهیم عینی و ملموس در سمت راست و مفاهیم انتزاعی در سمت چپ قرار گرفته اند: $\langle \text{شخص} \rangle \langle \text{شیء} \rangle \langle \text{فعالیت (فرایند)} \rangle \langle \text{فضا (مکان)} \rangle \langle \text{زمان} \rangle \langle \text{کیفیت}$

چنان که ملاحظه می شود در الگوی بسط استعاره، حوزه مبدأ شامل اشیاء عینی، فرایندها و مکان ها است که شامل عباراتی با بسامد وقوع بالا هستند. این عبارات شامل اعضای بدن، افعال مرتبط با فرایندهای فیزیکی مانند گرفتن و نشستن و افعال مرتبط با فعالیت های اصلی انسان همچون ساختن، داشتن و گفتن می شوند (راسخ مهند، ۱۳۹۴، ص ۱۹۰). این اعضا نمایانگر عملکردهای حسی و تجربی انسان در مواجهه با جهان خارجی هستند و به دلیل

مبنای تجربی‌شان، می‌توانند در جایگاه حوزه مبدأ برای ساخت مفاهیم انتزاعی در حوزه مقصد عمل کنند. به این ترتیب جسمی شدگی نقش مهمی در منسجم کردن و نظام‌مندی مفاهیم حوزه‌های مفهومی متفاوت دارد. نکته قابل توجه «در این مفهوم‌سازی این است که کل شخص به عنوان حوزه مبدأ به کار نمی‌رود؛ بلکه تنها اعضای بدن او است که به عنوان حوزه مبدأ مورد استفاده قرار می‌گیرد» (Kövecses, 2010, p.157). با توجه به اینکه انسان اولین تجربه گر اعضای بدن خود است و بر اساس رابطه این اعضا با محیط خارجی خود به ادراکی که حاصل این تعامل است، دست می‌یابد (جانسون، ۱۹۸۷: xix). هم‌راستا با نظر جانسون، تمام تجربیاتی که انسان از رهگذر حضور بدن فیزیکی اش در جهان خارج، در قالب الگوهای پویا و تکرار شونده به دست می‌آورد و از رهگذر عملکرد ذهن منتهی به مفهوم‌سازی می‌شود، در زبان باز نمود پیدا می‌کند (افراشی، ۱۳۹۵، ص ۳۲). مالکیت یک مفهوم انتزاعی است که بالقوه می‌تواند توسط حوزه‌هایی عینی مختلفی مفهوم‌سازی شود. این فرایند نگاشت از حوزه عینی به حوزه انتزاعی، در به‌جان آمده مفهوم انتزاعی مالکیت از رهگذر بسط استعاری نقش مهمی ایفا می‌کند، زیرا واژگان اعضای بدن و کنش‌های مرتبط با آن‌ها در مفهوم‌سازی استعاری، به مفهوم مالکیت تعمیم می‌یابند. در ادامه به ذکر مواردی از بسط استعاری اعضای بدن به مفهوم انتزاعی مالکیت در زبان قرآن می‌پردازیم:

۱،۴. حوزه مبدأ: اعضای بدن انسان

۱،۱،۴. تجربه بدنی «سر» و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت انسان بر اصل

سرمایه

انسان تعلق شیء به خود را گاهی در رابطه با پیکر و جسم خود تصور می‌کند و این امر نشان می‌دهد که آن شیء متعلق به آن فرد است، مانند اینکه گفته شود «دست من». در زبان قرآن، از رابطه عینی میان انسان و جسم خود برای انتقال مفهوم مالکیت بر اصل سرمایه و سود حاصل از آن استفاده شده است. این ارتباط استعاری در عبارت زبانی ﴿... فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ...﴾ (بقره، ۲۷۹)، با بسط اندام واژه «سر» که یکی از اعضای اصلی بدن است، به مفهوم «مالکیت بر سرمایه» ایجاد شده است. نمونه‌هایی از این دست نشان می‌دهد که درک

انسان از بدن فیزیکی اش حتی در لایه‌های روساختی، مبنای انتقال و درک معنا قلمداد می‌شود (افراشی، ۱۳۹۵، ص ۳۳). عبارت «رأس المال» به معنای «اصل مال» به کاررفته است که معادل آن در زبان فارسی «سرمایه» است. برخی از جمله مصطفوی این مفهوم را به مطلق اموال و دارایی‌ها بازمی‌گردانند (مصطفوی، ۱۴۳۰، ج ۴، ص ۹). آیه موردبحث با به کاربردن کلمه «بِخَرَبٍ» به صورت نکره، نشان می‌دهد که حکومت اسلامی می‌تواند با استفاده از توانایی‌های خود جلوی رباخواری را بگیرد. در ادامه، آیه می‌افزاید: «وَ اِگر توبه کنید سرمایه‌هایتان از آن شماس، نه ستم می‌کنید و نه ستم بر شما می‌شود»؛ یعنی اگر توبه کنید و از رباخواری دست بردارید، حق دارید سرمایه‌های اصلی خود را که در دست مردم دارید (به استثنای سود) از آن‌ها جمع‌آوری کنید (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۳۷۶). این تفسیر نشان می‌دهد که آیه موردنظر جواز و مشروعیت مالکیت خصوصی و الغای مالکیت رباخواران در بهره‌مندی از سود ربا را تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که رباخوار ملکیتش نسبت به اصل مال امضا شده است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۱۴۹).

تحلیل شناختی: متناسب با داده‌های تفسیری و لغوی، می‌توان گفت: واژه «رأس» در معنای اولیه و اصلی خود، در معنای «سر» که عضوی از بدن، به عنوان عینی‌ترین حوزه مفهومی انسان، به کاررفته است؛ درحالی‌که در کاربرد ثانویه، به مفهوم انتزاعی «اصل مال» و «اصل سرمایه» توسعه یافته است. به نظر می‌رسد در اینجا شناخت بدنمند مبنای شکل‌گیری طرح‌واره (جزء / کل) است. این طرح‌واره که مبنای شکل‌گیری استعاره‌های مفهومی «مالکیت انسان بر سرمایه‌اش به مثابه مالکیت انسان بر اعضای بدنش»، «عنصر اصلی یک چیز / پدیده به مثابه سر آن چیز / پدیده»، «املاک به مثابه بدن»، «اصل سرمایه به مثابه سر»، قرار گرفته است. نگاشت حاصل از فرایند بسط استعاری از حوزه عینی «سر» به عنوان عضوی از بدن انسان به حوزه انتزاعی «اموال و سرمایه»، استعاره «نسبت سرمایه اصلی به کل اموال نسبت سر به کل بدن است» را به وجود آورده و درک مفهوم انتزاعی «مالکیت بر اصل مال» یا «مالکیت خصوصی» را از این طریق فراهم ساخته است. این درک‌پذیری با استفاده از تجربیات ما از دانستن این ویژگی که سر در بالاترین مکان از جسم فیزیکی

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۷۹

انسان قرار گرفته و یک عضو اصلی و حیات‌بخش در زندگی انسان است، صورت گرفته است. براین اساس درمی‌یابیم که چگونه عضو بدن «سر» در جایگاه حوزه مبدأ و کاربرد استعاری این عضو از بدن در این عبارت استعاری به ایجاد معنای مالکیت بر اصل مال و سرمایه انجامیده است. مفهوم مالکیت بر مال که با استفاده از پیش‌اضافه «از» به‌علاوه «آن» که با «لام اختصاص» و ضمیر «کُم» رمز‌گذاری شده است، در ترجمه به صورت ساخت اسمی با کسره اضافه «سرمایه‌های شما»، «اموال شما» نیز نشان داده می‌شود.

۲،۱،۴. تجربه بدنی «دست» و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت خدا بر مخلوقات

مالکیت خدا بر مخلوقاتش به‌مثابه گرفتن شیء در دست

تجربه بدنی دست و کارهایی که با آن انجام می‌دهیم یکی از تجارب بدنی مهم در قرآن است که مبنای فهم حوزه‌های انتزاعی قرار می‌گیرد و تجربه‌ای بسیار بنیادین است که می‌توان به کمک آن حقایق مربوط به آیات را فهمید و بیان کرد (قائمی‌نیا، ۱۳۹۹، ص ۲۷۷-۲۷۸). در این‌باره کاربردهای زیر در زبان قرآن مشهود است و از آن‌ها برای ادراک‌پذیری حوزه انتزاعی «مالکیت خداوند بر هستی»، استفاده شده است:

﴿فَسُبْحَانَ الَّذِي يَبْدِيهِ الْمَلَكُوتَ كُلَّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (یس: ۸۳).

﴿تَبَارَكَ الَّذِي يَبْدِيهِ الْمُلْكَ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (ملک/۱).

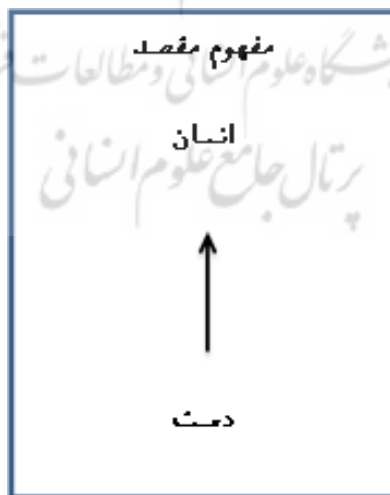
﴿قُلْ مَنْ يَبْدِيهِ الْمَلَكُوتَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

(مؤمنون: ۸۸).

آیات موردبحث به مسئله مهم مالکیت و حاکمیت خداوند اشاره می‌کنند. واژه «ملکوت» از ریشه «مُلک» بر وزن «حُکم» به معنی حکومت و مالکیت است. این معنا نشان می‌دهد که حاکمیت و مالکیت بی‌قید و شرط همه‌چیز به دست قدرت خداوند است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۱۸، ص ۴۷۳)، زیرا او مالک هر چیزی است و به‌موجب مشیت و مقتضای حکمتش، در هر چیز تصرف می‌کند (زمخشری، ۱۴۰۷، ج ۴، ص ۳۲، طبرسی، ۱۴۱۲، ج ۳، ص ۴۰۰ ذیل آیه یس/۸۳). واژه «ید» در کاربرد اولیه و اصلی‌اش به

معنی «دست» و عضوی از بدن است، اما در کاربرد استعاری در معانی قدرت، ژمامداری و حکومت و تسلط به کار رفته است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۱۹، ص ۲۳۸؛ همو: ج ۴، ص ۴۵۰). بودن ملکوت هر چیز به دست خدا کنایه استعاری است از اینکه ایجاد هر موجودی که بتوان کلمه «شیء» (چیز) را بر آن اطلاق کرد، مختص به خداوند است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۵، ص ۸۴). این آیات به طور کنایه بیانگر کمال تسلط خداوند بر مُلک می باشد تا بفهماند مُلک مانند شیء در مشت خداوند است و او به هر نحو که بخواهد در آن تصرف می کند؛ همان طور که یک انسان نیرومند موم را در دست خود به هر شکل بخواهد درمی آورد و می چرخاند (همو، ج ۱۹، ص ۵۸۴).

به لحاظ شناختی، بنیان استعاری این آیات بر پایه مجاز مفهومی بنا شده است با این توضیح که از مجاز جز به جای کل برای بیان رابطه دست و کل بدن استفاده کرده است. به این صورت که ابتدا دست که عضوی از بدن انسان است برای مفهوم سازی خود انسان به کار رفته است. مفهوم «دست» و «انسان»، هر دو در یک حوزه قرار دارند و «دست» وسیله ای است برای ارجاع به مفهوم انتزاعی «انسان». زبان قرآن ارتباط مجازی دست و انسان و کنش مرتبط با آن؛ یعنی «گرفتن شیء در دست» را به نحو استعاری برای خداوند به کار می برد تا از این طریق مفهوم مالکیت خداوند بر عالم هستی و اقتدار و کنترل او را نشان دهد. ارتباط مجازی دست و انسان را می توان به شکل زیر ترسیم نمود:

ارتباط مجازی دست و انسان (رابطهٔ جزء و کل)

این ارتباط مجازی پایه استعاره «خدا به مثابه انسان است» قرار گرفته است. مبتنی بر این صورت‌بندی، استعاره‌های مفهومی «خداوند، دست دارد»، «خدا، چیزی در دست دارد»، «خدا، مالک است»، «مالکیت بر چیزی به مثابه در دست داشتن آن شیء است»، تحقق یافته است. چنان‌که ملاحظه می‌شود در فرایند مفهوم‌سازی «مالکیت خداوند بر هستی»، ما با تجربیات پایه مثل شناخت انسان از اعضای بدن خود و آنچه انسان انجام می‌دهد (کنش)؛ مانند: «گرفتن شیئی در دست»، مواجه هستیم که مفهوم کنترل را در خود دارد و از مفهوم نگه‌داشتن چیزی در دست برای بیان آن استفاده می‌کند. شباهت تجربی ادراک‌شده بین دست و داشتن شیء در دست، مفهوم انتزاعی «مالکیت خداوند» که از نوع مالکیت حقیقی است را درک پذیر می‌نماید. استعاره مذکور که محصول انطباق بین حوزه‌ای «مالکیت» و «در دست داشتن» است؛ نشان می‌دهد که در نگاه شناختی بین گرفتن چیزی در دست و مالک بودن آن، هم وقوعی تجربی وجود دارد؛ بدین معنا که وقتی چیزی را در دست می‌گیریم مالک آن هستیم؛ یعنی ما از ویژگی در دست داشتن چیزی به مفهوم مالکیت منتقل شدیم؛ بنابراین می‌توان گفت: استعاره‌ها بنیانی جسمانی دارند؛ همان‌طور که در آیات فوق عضو پر کاربرد دست که در زندگی انسان نقش حیاتی دارد مبدأ و منشأ این استعاره مفهومی قرار گرفته است و بنیان جسمانی در این استعاره محسوس و ملموس است. در ادامه به یکی از حوزه‌های عینی که مرتبط با تجارب پایهٔ انسانی است، مانند آنچه انسان انجام می‌دهد (کنش)، می‌پردازیم. کنش به مالکیت محمولی اشاره می‌کند و منشأ ساخت مالکیت تعلق است و ساخت آن شامل کنشگر، کنش پذیر و کنش است (نغزگوی کهن، ۱۳۹۸، ص ۳۸). خداوند در قرآن برای توصیف و تبیین عبارات زبانی خاص تملک بر چیزی داشتن از افعال کنشی؛ مانند: «گرفتن»، «ساختن»، «کسب کردن»، «به چنگ انداختن»، «خوردن و تصرف کردن»، بهره جسته است.

۱،۲،۴. ۱. تجربه بدنی «دست» و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت حقوقی

در رابطه با اشیاء و کالاها، مشخص‌ترین نشانهٔ تعلق شیء به فرد، وجود آن شیء در دست

مالک است که از آن در فقه به قاعده «ید» تعبیر می‌شود و به معنای حکم به مالکیت شخص به دلیل سلطه او بر یک شیء است، به گونه‌ای که آن شیء در اختیار و استیلا او باشد و او بتواند هر گونه تصرف و تغییری در آن به عمل آورد (محقق داماد، ۱۴۰۶، ج ۱، ص ۲۷). قرآن از این رابطه عینی فرد با اشیاء بهره‌جسته تا مالکیت را در مفهوم حقوقی اش و در قالب یک رابطه انتزاعی، در مورد رابطه یک انسان با انسانی دیگر، انتقال دهد. در این صورت بندی، مفهوم انتزاعی مالکیت بر انسان با حوزه مبدأ دست و کنش‌های مرتبط با آن ساخت بندی شده است. این فرافکنی استعاری در آیاتی مانند: ﴿إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ﴾ (مؤمنون/۶)؛ ﴿هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ﴾ (روم/۲۸)؛ ﴿وَ خَذُوهُمْ وَ احْضُرُوهُمْ...﴾ (توبه/۵)؛ ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى...﴾ (انفال: ۷۰)؛ قابل مشاهده است.

واژه «ملکت» از ریشه «مَلَكَ» بنا بر گفته صاحب مقایس، در اصل به «قوت و قدرت بر چیزی» اشاره دارد و به این دلیل که انسان بر اشیاء تحت تملک خود تسلط و قدرت دارد، معنای مالکیت به خود گرفته است (ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۵، صص ۳۵۱-۳۵۲). واژه «یمین» به معنای «دست راست» است (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج ۸، ص ۳۸۷). به گفته راغب، استفاده از ترکیب «ملک یمین» به معنای «در دست من» (فی یدی) مؤثرتر و رساتر است (راغب، ۱۴۱۲، صص ۸۹۳-۸۹۴). بر این اساس، آیات مذکور مفهوم سلطه فاعل بر اسیر را با حوزه مبدأ «رابطه انسان با اشیاء» و «داشتن شیء در دست» مفهوم سازی می‌کنند. عبارات زبانی استعاری «فی أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى»، «ما مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ»، مفهوم مالکیت انسان بر انسان دیگر را در قالب دست و کنش مرتبط با آن، مانند گرفتن شیء در دست، ترسیم می‌کنند. تعبیر از اسیر به آنچه در دست‌های شماست، به تمام تسلط شخص بر برده خود اشاره دارد، زیرا برده مثل چیزی است که در دست انسان است و او می‌تواند آن را به هر طرف بخواهد بچرخاند (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۹، ص ۱۸۱). همه آیات مذکور مفهوم «تسلط داشتن» و «مالکیت» را در خود دارند و از مفهوم نگه داشتن چیزی در دست برای آن استفاده کرده‌اند و همگی از استعاره مفهومی «تسلط/مالکیت، نگه داشتن (چیزی در

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۸۳

دست (است) بهره می‌برند که در آن «انسان»، به مثابه شیئی است که می‌توان آن را در دست گرفت و بر آن مسلط شد؛ بنابراین، توانایی یا امکان دستکاریِ بلافصل یک شیء می‌تواند اساس این استعاره باشد که بر اساس آن ادراک مفهوم انتزاعی مالکیت و سلطه بر چیزی بر مبنای رابطه انسان با شیء و گرفتن آن ممکن شده است. در این مفهوم‌سازی، مفهوم کنترل و سلطه در حوزه مفهومی مالکیت بر اساس دست و کنش گرفتن، برجسته شده است.

۲.۲.۱،۴. تجربه ساختن اشیاء با دست و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت

حقیقی خداوند بر مخلوقات

مالکیت خداوند بر مخلوقاتش به مثابه ساختن شیء

علیت یکی از بنیادی‌ترین روابطی است که بشر در زندگی روزمره بر اساس آن می‌اندیشد و به کمک آن پدیده‌های بسیاری را درک می‌کند (قائمی‌نیا، ۱۳۹۹، ص ۳۶۷). از جمله کنش‌های مرتبط با دست، فعل انسانی «ساختن» است. ساختن یک شیء، نمونه‌ای خاص علیت مستقیم است که دست‌کاری مستقیم پیش‌نمونه را با همه ویژگی‌های آن در بر می‌گیرد. برای مثال، زمانی که هواپیمای کاغذی را می‌سازیم، چراغ اتاق را خاموش و یا روشن می‌کنیم و یا دکمه‌های لباس خود را می‌بندیم و غیره، اشیاء را به نحوی دست‌کاری می‌کنیم و این دست‌کاری منجر به تغییر و تحول در شیء می‌شود (لیکاف و جانسون، ۱۳۹۷، ص ۱۱۹-۱۲۱). این کنش تجربی مبنای ساخت مفهوم انتزاعی مالکیت خداوند بر مخلوقاتش قرار گرفته و استعاره «مالکیت خداوند بر مخلوقات به مثابه ساختن یک شیء» انعکاس تجربه دستکاری مستقیم اشیاء است که بواسطه رابطه علی صورت بندی و درک‌پذیر می‌گردد. این فرایند در آیه زیر مشهود است:

﴿وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ...﴾ (الرحمن / ۲۴)

کلمه «جواری» جمع جاریه و به معنای کشتی است و کلمه «منشآت» اسم مفعول از ماده إنشاء است، إنشاء هر چیز به معنای احداث و ایجاد آن است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۹، ص ۱۶۷) و به علیت در معنای «دستکاری مستقیم اشیاء»، اشاره می‌کند. تأمل در این آیه

ویژگی دیگر استعاره مفهومی را برای ما آشکار می سازد و آن خلق معنای جدید است معنایی که از روساخت نمی توان به دست آورد و آن نعمت و رحمت الهی است؛ به عبارتی دیگر، خداوند مالکیتش نسبت به کشتی ها را در سیاق نعمت هایی برای بشر بیان می کند و استفاده از آن را در اختیار بشر قرار داده است (قائمی نیا، ۱۳۹۰، ص ۵۵۰)؛ در اینجا، در عین تعبیر از عمل ساختن کشتی به وسیله انسان، خداوند مالکیت این کشتی را به خود نسبت داده و فرموده: «وَلَكَّةَ» (از برای خدا است...) (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲۳، ص ۱۲۹)؛ در نتیجه پیوند استعاری بین ساختن شیء و «مالکیت خدا بر مخلوقات»، استعاره مفهومی «مالکیت خداوند بر مخلوقات به مثابه ساختن شیء» بوجود می آید. شباهت ادراکی بین تجربه دستکاری اشیا و تجربه مالکیت خداوند بر مخلوقاتش که از تجربه اول شکل گرفته است، بر بنیان زیستی رابطه انسان با اشیا قرار دارد؛ زیرا در مالکیت نیز، رابطه انسان با شیء مطرح است و نوعی هم وقوعی تجربی و زیستی بین انسان و آنچه ساخته یا حیازت می کند برقرار می شود. به عنوان مثال، شخصی که زمینی را می کارد (زنده کردن زمین) و یا اثری را خلق می کند، مالک آن می شود. وجه تناظر موجود میان حوزه مبدأ علیت فیزیکی و حوزه مقصد (علیت انتزاعی) مالکیت خداوند بر کشتی «دست کاری مستقیم» است که از طریق استعاره «علیت به مثابه دستکاری مستقیم شیء» بسط بیشتری یافته است. در این استعاره، نگاهت های زیر قابل مشاهده است:

وضعیت کنش است: (ساختن شیء)، مالک شدن به مثابه ساختن شیء است: خداوند، مانند انسانی که شیء را می سازد، مالک مخلوقاتش است. خدا/ مالک به مثابه سازنده کشتی است: خداوند، مانند انسانی که کشتی را می سازد، مالک مخلوقاتش است. کشتی شیء قابل تملک، شیء ساخته شده است: مخلوقات خداوند، مانند کشتی، اشیا قابل تملک هستند که توسط خداوند ساخته شده اند.

۳،۲،۱،۴. مالکیت انسان بر دسترنج خود به مثابه کار و فعالیت جسمانی

در مفهوم مالکیت، جواز هرگونه تصرف فقط زمانی مطرح است که به رابطه مالکیت اشاره شود. به این معنا که طبق این قرارداد اجتماعی، عقلانیت جمعی مجوز تصرف را به

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۸۵

یک فرد می‌دهد و تصرف دیگران را غیرمجاز می‌شمارد. از سوی دیگر، برای بستن قرارداد اجتماعی، مانند مالکیت، باید یک معیار مشخص وجود داشته باشد. معیار اصلی در این رابطه کار است، این رابطه تکوینی است که سرآغاز انتزاع رابطه اعتباری مالکیت را برای عقلانیت جمعی تشکیل می‌دهد (هادوی‌نیا، ۱۳۹۲، ص ۱۳۲). این نوع مالکیت در آیات زیر قابل مشاهده است:

﴿لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ...﴾ (بقره/۲۸۶)؛ ﴿... لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ﴾ (نساء:۳۲).

به گفته‌ی راغب (اكتساب) در به دست آوردن فایده‌ای استعمال می‌شود که انسان خودش از آن استفاده کند و معنای کلمه (کسب) از معنای اكتساب عمومی تر است، هم فایده‌ای که خود انسان می‌برد را شامل می‌شود و هم آنچه را که برای غیر به دست می‌آورد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ج ۱، ص ۷۰۹). برخی مانند مصطفوی، «اكتساب» را به معنای تحصیل خاص یک شیء با اختیار و قصد خاص در نظر می‌گیرند، در حالی که «کسب» به معنای تحصیل مطلق یک شیء است (مصطفوی، ۱۴۳۰، ج ۱۰، ص ۵۹). مفسرانی چون جوادی آملی به نقل از نظام نیشابوری «اكتساب» در باب إفتعال را در معنای تصرف دانسته و می‌گوید: تصرف همان کوشش برای تأثیر شیء، مبالغه و چاره‌اندیشی در آن است. او در بیان فرق «كَسَبَ» و «اِكْتَسَبَ»، گفته است: اِكْتَسَابٌ تَحْصِيلُ شَيْءٍ اسْتِغْنَاءً، وَلِي كَسَبِ تَحْصِيلِ مَطْلُوقِ شَيْءٍ اسْتِغْنَاءً (جوادی آملی، ۱۳۸۵، ص ۱۲؛ به نقل از نظام نیشابوری، ص ۵۸). برخی دایره این مفهوم را عام‌تر دانسته و گفته‌اند این مفهوم در معنای تحصیل کردن و به دست آوردن گستره وسیعی دارد، هم کوشش‌های اختیاری را شامل می‌شود نظیر اکتساب از راه صنعت و یا حرفه و هم آنچه را که انسان به وسیله ساختمان طبیعی خود می‌تواند به دست بیاورد؛ مانند مرد بودن مرد و زن بودن زن (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۳، ص ۳۶۴؛ طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۴، ص ۵۳۴؛ طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۳، ص ۶۴). چنان‌که زمخشری هم نصیبی که برای هر یک از زن و مرد بر حسب مصالحشان در نظر گرفته شده را کسب نامیده است (زمخشری، ۱۴۰۷، ج ۱، ص ۵۰۴؛ طبرسی، ۱۳۷۵،

ج ۱، ص ۵۹۰ ذیل آیه شریفه نساء/۳۲). بر اساس دیدگاه‌های لغوی و تفسیری، انسان در مورد عقل، فکر، اراده، عضلات و اعمال خود مالکیت تکوینی دارد و هر آنچه از این طریق به دست می‌آورد به او تعلق دارد، بنابراین سود و زیان آن‌هم به او تعلق دارد (ر.ک: انعام/۳).

در تحلیل شناختی آیات فوق می‌توان گفت که زیربنای استعاره مفهومی در عبارات استعاری زبانی مورد بحث را مجاز مفهومی «معلول به جای علت» شکل می‌دهد و ما با مجاز معلول یا اثر به جای علت مواجهیم. با این توضیح که مالکیت اثر و معلول کار است. به بیان دیگر، مالکیت علت فعالیت است و علت پیدایش یک رویداد از حالت است و یک حالت ذهنی علت یک کنش و یا رویداد است؛ بنابراین مجاز مفهومی، نگاشت استعاری میان حوزه مبدأ «کار و فعالیت بدنی» و حوزه مقصد «مالکیت بر دسترنج» برقرار شده و استعاره مفهومی «مالکیت بر دسترنج، کار و فعالیت است» را محقق ساخته که مورد خاصی از استعاره عام‌تر «وضعیت فعالیت است» می‌باشد. در اینجا با بسط استعاری عمل یا وضعیتی به کیفیت مواجه هستیم. به عبارتی دیگر، عنصری از حوزه فعالیت، بسط استعاری پیدا کرده و حوزه کیفیت که انتزاعی‌تر است را نشان می‌دهد. مبتنی بر این بسط استعاری، استعاره مفهومی «مالکیت بر دسترنج به مثابه فعالیت است» و «مالک چیزی شدن تلاش برای به دست آوردن آن چیز است» را می‌توان یافت که در آن مفهوم انتزاعی «مالکیت» با حوزه مفهومی «فعالیت»؛ یعنی آنچه انسان انجام می‌دهد در قالب فعل کنشی «اکتساب»، مفهوم‌سازی شده است. در این مفهوم‌سازی، مفهوم «حق» در حوزه مفهومی مالکیت بر مبنای حوزه عینی کار و فعالیت برجسته می‌شود. نکته قابل توجه اینکه، بسط استعاری از فعالیت به وضعیت نشان دهنده نگاه ما به کار و تمایل به اندازه‌گیری و پایان هدفمند آن است. این دیدگاه کار را به عنوان فعالیتی هدفمند و ماده‌ای انتزاعی می‌بیند که می‌توان آن را اندازه گرفت، برای آن ارزش تعیین کرد و به پایان رساند. عبارت‌هایی مانند «کار او محصول تلاش اوست» و «اگر تلاش کنی به دست می‌آوری» بازتاب همین استعاره هستند.

۴،۲،۱،۴. مالکیت بر چیزی به‌مثابه به‌چنگ آوردن شیء

در برخی آیات، مفهوم انتزاعی «مالکیت/ داشتن» با استفاده از سازوکار تجربه زیستی و غریزی انسان‌ها؛ مانند «گرفتن چیزی با زور و اجبار» و یا «به‌چنگ آوردن چیز» سازمان‌دهی ذهنی شده است. در شواهد قرآنی ذیل این نوع مفهوم‌سازی قابل مشاهده است:

﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينٍ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا﴾ (کهف ۷۹)؛ ﴿وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا﴾ (فتح ۱۹)؛ ﴿وَعَدَّكُمْ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا...﴾ (فتح ۲۰).

سیاق آیه مذکور (سوره کهف، آیه ۷۹) درباره مصاحبت بین موسی و خضر و تأویل اعمال خضر در طول مصاحبتشان است که شامل اقدامات خضر برای نجات یک کشتی از چنگال یک پادشاه غاصب و حفظ منافع گروهی مستمند بود (ر.ک: مکارم، ۱۳۷۱، ج ۱۲، ص ۵۰۱). واژه «أخذ» در اینجا به معنای گرفتن به دست و به‌چنگ انداختن و همچنین به معنای حیازت کردن و اختصاص دادن چیزی به خود و تصرف کردن از آن به کاررفته است (ابن فارس ۱۴۰۴، ج ۱، ص ۶۸؛ راغب، ۱۳۷۴، ج ۱، ص ۱۵۷؛ مصطفوی، ۱۴۳۰، ج ۱، ص ۴۷). در آیات مورد بحث، به مفهوم مالکیت محمولی اشاره شده است که در آن، سه سازه وجود دارد: کنشگر (مسلمانان / پادشاه)، کنش‌پذیر (غنائم جنگی یا کشتی) و عمل‌کنش (فعل گرفتن با دست). در این نوع مالکیت، شیء مملوک (غنائم جنگی یا کشتی) به دلیل اهمیتی که برای افراد و یا جامعه یهود داشته است، برجسته می‌شود (ر.ک: مکارم، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۶۸؛ همو؛ ج ۱۲، ص ۵۰۱). ساختار این نوع از مالکیت بر پایه تجربه‌های زیستی و فطری، قدرت و تصرف و نیازهای انسانی از یکسو و سودبخشی موجودات از سوی دیگر است که مفهوم انتزاعی رابطه و علاقه مالکیت را تداعی می‌کند (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۷۶). شاهد این حقیقت مشاهداتی است که ما از مشاجرات اطفال می‌بینیم اطفال دستاوردهای خود را که یا خوردنی و یا اسباب بازی و یا چیز دیگر است با بچه‌های دیگر بر سر آن مشاجره می‌کند و می‌گوید این مال من است. مطابق با این

ساخت استعاره مفهومی «مالک چیزی شدن به مثابه به چنگ آوردن آن چیز» شکل می‌گیرد که در زیر استعاره عام «وضعیت کنش است» قرار دارد و در آن به نگاشت از حوزه مبدأ «به چنگ آوردن» که یک فعل کنشی ملموس است بر حوزه مقصد مالکیت که امری انتزاعی است اشاره دارد. متناظر با این استعاره «مالک شدن چیزی به مثابه به چنگ آوردن آن چیز»، نام‌نگاشت‌های: «مالکان به مثابه به چنگ آورندگان»، «غنائم به مثابه اشیاء به چنگ آورده شده»، دریافت می‌گردد.

۳،۱،۴. تجربه بدنی «پا / ایستادن» و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت خداوند «ایستادن» عملی است که در وضعیت عمودی و به وسیله پا انجام می‌گیرد و ناظر به موقعیت جغرافیایی جسم انسان است. قرآن از این تجربه بدنی برای مفهوم سازی مالکیت خداوند بر تمام هستی بهره جسته است؛ که با کلمه «قیوم»، در آیه ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ...﴾ (بقره: ۲۵۵)، به آن اشاره شده است. «قیوم» بر وزن «فیعول» و «قیام» بر وزن «فیعال»، صفتی است که بر مبالغه دلالت دارد (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۵۰۴). خداوند قائم علی شئی است (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۱۲، ص ۵۰۴؛ زمخشری، ۱۹۷۹، ص ۵۲۸)؛ بدین معنا که مسلط بر چیزی است (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۱، ص ۴۹۷). «قیام» به معنای ایستادن است و عادتاً بین ایستادن و مسلط شدن بر کار ملازمه وجود دارد (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۵۰۴)، زیرا هنگامی که انسان می‌خواهد کاری را انجام دهد برمی‌خیزد. خداوند همه موجودات جهان را آفریده و تدبیر و نگهداری و تربیت و پرورش آن‌ها را به عهده گرفته است و به طور مستمر و بدون هیچ گونه وقفه قیام به این امور دارد. خداوند قیوم و قائم به ذات است و دیگران قائم به او و محتاج به او هستند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲، ص ۲۶۴). در آیه فوق، حرف جر «لام» در «له» نشان‌دهنده مالکیت است. اسم موصول «ما» به محتویات آسمان و زمین اشاره دارد و حرف جر «فی» مفهوم کنترل داشتن را به جای مکان نشان می‌دهد، به این معنا که اشیاء در آسمان و زمین تحت کنترل و تملک هستند. این منطقی بیان می‌کند که وقتی کسی بر چیزی احاطه دارد، تمام جزئیات آن تحت اختیار اوست، مانند دیدن تمام محتویات یک ظرف توسط دارنده

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۸۹

آن. بدین ترتیب، بین ایستادن و مالکیت در معنای سلطه بر شیء، ارتباط استعاری برقرار می‌شود که مبنایی کاملاً جسمانی دارد. این رابطه از رهگذر بسط استعاری از فرایند فیزیکی ایستادن به مفهوم تسلط داشتن شکل گرفته است و مفهوم فیزیکی به مفهوم انتزاعی تبدیل شده است. حاصل این ارتباط استعاری، استعاره‌های «مالکیت / کنترل داشتن خدا بر مخلوقات به مثابه ایستادن بالای سر چیزی و یا کسی است». همان‌طور که ملاحظه می‌کنیم، در این آیات نگاهت از حوزه مبدأ «ایستادن» به حوزه مقصد «مالکیت / کنترل داشتن خداوند بر مخلوقاتش»، از رهگذر نام‌نگاشت [مالکیت به مثابه ایستادن بر بالای مملوک] صورت گرفته است تا از این طریق مفهوم مالکیت خداوند بر مخلوقاتش را تصویرسازی کند؛ بنابراین می‌توان گفت: مالکیت در این استعاره علاوه بر حوزه مفهومی اعضای بدن، با حوزه مبدأ جهت مکانی هم مفهوم‌سازی شده است که بر بنیان تجربه فیزیکی انسان از قرار گرفتن شخص قدرتمند بر بالای چیزی نشأت گرفته است. انسان با تجربه این امر که کسی که دارای قدرت و اقتدار بیشتر است و بر دیگران مسلط است به لحاظ مکانی هم در وضعیتی بالاتر قرار می‌گیرد، بین مفهوم سلطه بر شیء و جهت بالا که به طور ضمنی از صفت «قیوم» دریافت می‌شود، تناظر و ارتباط برقرار می‌کند و از این طریق ادراک حوزه انتزاعی «مالکیت» بر اساس ادراک حوزه ملموس «جهت بالا» میسر شده است. بر مبنای این تحلیل شناختی، استعاره‌های مفهومی «خدا، مالک است»، «مخلوقات، مملوک هستند»، «قدرتمند، بالا است»، «ضعیف، پایین است»، «مالک، بالا است»، «مملوک، پایین است»، مفهوم مالکیت خداوند بر مخلوقات را در قالب رابطه انسان با اشیاء مفهوم‌سازی می‌کند. همان‌طور که انسان در حالت ایستاده بر اشیاء پیرامون خود مسلط است، خداوند هم بر همه مخلوقاتش مسلط است و احاطه دارد.

۴،۱،۴. تجربه بدنی دهان / خوردن و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت بر

اموال مردم

تجربه فیزیولوژیکی مصرف غذا توسط انسان، یکی از تجربه‌های اولیه و اساسی اوست که می‌تواند به عنوان بنیانی برای مفهوم مالکیت بر اموال دیگران و تملک آنها باشد. در قرآن

تصرفات انسان، با استفاده از مفهومی استعاری مرتبط با فعل «خوردن» توصیف می‌شود. آیات متعددی در قرآن کریم به این موضوع اشاره دارند، از جمله: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (بقره/ ۱۸۸)؛ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ (نساء/ ۲۹)؛ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالِ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَ سَيَصْلُونَ سَعِيرًا﴾ (نساء/ ۱۰)؛ ﴿وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ (نساء/ ۱۶۱)؛ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ (توبه/ ۳۴).

فعل «أكل» در زبان‌های سامی، از جمله زبان عربی، به معنای «خوردن» (to eat) است. این واژه به صورت نوشتاری **أَكَلَ** با تلفظ (akal)، شناخته می‌شود (ر. ک: مشكور، ۱۳۵۷، ج ۱، ص ۲۹؛ ابن سیده، ۱۴۲۱، ج ۷، ص ۸۶؛ جوهری، ۱۳۷۶، ج ۴، ص ۱۶۲۴؛ ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۱۱، ص ۱۹؛ ابن فارس، ۱۴۰۴، ج ۱، ص ۱۲۲). معنای فیزیولوژیکی این فعل، شامل جویدن و فروبردن مواد غذایی از طریق گلو و بلعیدن آن می‌شود (گندمکار، ۱۳۹۵، ص ۱۶۱). در قرآن کریم، معنای فیزیولوژیکی آن مقصود اصلی نیست، بلکه هر گونه تصرفی را که با تسلط و مالکیت همراه باشد، شامل می‌شود (ر. ک: مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۳، ص ۳۵۵؛ داورپناه، ۱۳۷۵، ج ۳، ص ۳۶۹؛ طالقانی، ۱۳۶۲، ج ۲، ص ۷۵). مفهوم «اموال» به معنای هر چیزی است که مورد رغبت انسان‌ها قرار می‌گیرد و آن‌ها خواهان مالکیت آن هستند. این کلمه از مصدر «میل» گرفته شده است، زیرا مال چیزی است که دل انسان به سوی آن تمایل دارد. قرآن کریم با استفاده از مفهوم استعاری خوردن، مفهوم تصرف و مالکیت را نشان می‌دهد که تحلیل شناختی آن در ادامه تبیین می‌شود.

تحلیل شناختی: تصرف انسان در مالکیت، با استفاده از مفهومی استعاری مرتبط با فعل

«خوردن» توصیف می‌شود. عباراتِ زبانیِ استعاریِ موردِ بحث، بسط معنا در قالب «فروبردن» مواد غذایی از راه دهان و گلو» به حوزه انتزاعی در قالب «فرودادن و مصرف کردن» را نشان می‌دهد. در اینجا، دهان به عنوان عضوی از بدن، نمادی برای انتقال این مفهوم شده است. از این نظر، مصرف اموال به وسیله دهان، به طور استعاری با تصویر مالکیت انسان بر اموال دیگران ارتباط دارد که در نتیجه استعاره مفهومی «مالکیت انسان بر اموال دیگران به مثابه رابطه انسان با غذا» شکل می‌گیرد. در این ارتباط استعاری، سه عنصر اصلی است: کنشگر (انسان خورنده)، کنش پذیر (اموال خورده شده) و کنش (عمل خوردن)، حضور دارد که در آن نقش‌های معنایی کنشگر و کنش‌پذیر از اهمیت بالایی برخوردارند. در رابطه‌ای یک‌طرفه، کنشگر، کنش‌پذیر را می‌خورد. کنش‌پذیر در اثر فرایند خوردن که شامل تماس با اجزای گوارش است، نابود یا دگرگون می‌شود، اما کنشگر از این فرایند لذت و بهره می‌برد. این فرایند از طریق فرایند فروبردن مواد غذایی از طریق دهان و گلو صورت می‌گیرد. معنای خوردن در این استعاره، به مفهوم بهره‌وری به کاررفته است و استعاره‌های مفهومی متعددی بر این اساس شکل می‌گیرند، از جمله: مالکیت بر اموال دیگران، خوردن غذای آنان است، اموال، غذا است، مصرف‌کننده مال، خورنده غذا است، اموال مصرف‌شده، غذای خورده شده است، میل به تصرف در مال، میل به غذا است، بهره‌وری از مال، پیامد و تأثیرات مثبت خوردن غذا است و اتلاف و از بین بردن مال، پیامد و تأثیر منفی خوردن غذا است؛ بنابراین، تحلیل شناختی این مفهوم نشان می‌دهد که تجربه زیستی مصرف غذا توسط انسان، به عنوان یکی از تجربه‌های اولیه و اساسی او، می‌تواند به عنوان پایه‌ای برای شکل‌گیری مفهوم مالکیت بر اموال دیگران و تملک آنها در نظر گرفته شود که در آن کنش خوردن، مصداق اعلاّی بهره‌بردن است. عبارت زبانی خودکار شده «چقدر مال مردم را خوردی» نیز در اینجا مفهوم بهره‌وری و مصرف کردن در حوزه مفهومی مالکیت بر مبنای کنش خوردن را برجسته می‌کند.

۴،۱،۴،۱. تجربه حسی چشایی و ارتباط آن با شکل‌گیری مفهوم مالکیت انسان بر اعمالش

مالکیت انسان بر اعمال (صالح/ناصالح) به‌مثابه رابطه انسان با غذا

در قرآن کریم، از تجربه چشیدن برای مفهوم‌سازی مالکیت انسان بر اعمال صالح و ناصالح استفاده شده است. آیه‌ای در این زمینه می‌فرماید: ﴿... هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ﴾ (توبه/ ۳۵)؛ «اکنون بچشید آنچه را برای خود اندوخته بودید».

«کنز» به معنای ثروت و مال زیادی است که در جایی (ظرفی) حفظ و نگهداری می‌شود (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج ۵، ص ۳۲۲؛ راغب، ۱۳۷۴، ج ۴، ص ۸۶؛ ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۵، ص ۴۰۱). منظور از اموالی که برای انسان اندوخته می‌شود، عمل زراندوزی و نپرداختن حق خداوند (زکات) از آن است (طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۵، ص ۴۱). در واقع این آیه بر این حقیقت تأکید می‌کند که اعمال انسان‌ها از بین نمی‌روند و همچنان باقی می‌مانند و همان‌ها هستند که در جهان دیگر برابر انسان مجسم می‌شوند و مایه سرور و شادی و یا رنج و عذاب او می‌گردند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۷، ص ۴۰۱-۴۰۲). آیاتی دیگر مانند: ﴿وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُمْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعَمَلْ صَالِحاً نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقاً كَرِيماً﴾ (احزاب/ ۳۱)؛ ﴿وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعيراً﴾ (فتح/ ۱۳)؛ ﴿... وَ أَعْدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً أَلِيماً﴾ (احزاب/ ۸)؛ ﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَ وَأَغْلَالاً وَ سَعيراً﴾ (انسان/ ۴)؛ ﴿وَ طَعَاماً ذَا غُصَّةٍ وَ عَذَاباً أَلِيماً﴾ (مزمّل/ ۱۳)، به تنوع غذاهای تدارک دیده شده برای کافران و مؤمنان اشاره دارد. تعبیر به «اعتدنا» (آماده کرده‌ایم) تأکیدی است بر مسأله حتمی بودن مجازات و پاداش این گروه از افراد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱، ج ۲۵، ص ۳۳۸؛ همو، ج ۱۷، ص ۲۸۵). بر اساس داده‌های زبانی فوق، می‌توان استعاره‌های مفهومی زیر را استخراج کرد: مالکیت انسان بر اعمالش به‌مثابه خوردن، اعمال انسان به‌مثابه غذای خورده شده، دارنده اعمال به‌مثابه خورنده، اعمال صالح به‌مثابه غذای سودمند، اعمال ناصالح به‌مثابه غذای ناسالم، عذاب الهی به‌مثابه پیامد خوردن غذای ناسالم، پاداش الهی به‌مثابه پیامد خوردن غذای سالم و تعامل و ارتباط بین انسان/مالک و اعمالش/اشیاء مملوک

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۹۳

به‌مثابه رابطه انسان با غذا. این استعاره‌ها نشان می‌دهند که در قرآن کریم، از تجارب حسی و ملموس مانند چشیدن برای تفهیم مفاهیم انتزاعی مانند مالکیت بر اعمال استفاده شده است.

نتیجه‌گیری

این مقاله به بررسی مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن با استفاده از نظریه شناخت بدنمند پرداخته و نشان داده است که زبان قرآن از اعضای بدن انسان و تجربیات مرتبط با آن‌ها برای مفهوم‌سازی مفاهیم انتزاعی استفاده می‌کند. آن دسته از تجربیات بدنی که در مفهوم‌سازی مالکیت در قرآن نقش دارند در چهار طبقه ذیل بررسی شده‌اند:

الف) تجربه بدنی «سر»: در قرآن، سر، مجاز از کل بدن و همچنین به‌عنوان عضوی که قدرت و کنترل را نشان می‌دهد، استفاده می‌شود. این امر مبنای استعاره مالکیت بر اصل سرمایه به‌مثابه مالکیت بر سر را تشکیل می‌دهد که بر پایه رابطه جز/ کل است و نشان می‌دهد که زیربنای بسیاری از استعاره‌های مفهومی مرتبط با مالکیت را مجاز مفهومی (جز/کل، معلول به‌جای علت) تشکیل می‌دهد.

ب) تجربه بدنی «دست»: دست در قرآن به‌عنوان ابزاری برای گرفتن و تسلط بر اشیاء استفاده می‌شود. این امر مبنای استعاره‌های مالکیت خدا بر مخلوقات به‌مثابه گرفتن چیزی در دست و مالکیت حقوقی به‌مثابه گرفتن چیزی در دست را تشکیل می‌دهد.

ج) تجربه «ساختن اشیاء با دست»: ساختن اشیاء نمونه‌ای از علیت مستقیم است که در آن انسان‌ها اشیاء را با دست‌کاری مستقیم تغییر می‌دهند. این امر مبنای استعاره مالکیت خدا بر مخلوقات به‌مثابه ساختن اشیاء را تشکیل می‌دهد.

د) تجربه بدنی «دهان و عمل خوردن»: در قرآن، از خوردن به‌عنوان مبدأ استعاری برای مالکیت بر اموال دیگران استفاده می‌شود. این استعاره بر اساس نیاز اساسی انسان به غذا و تجربه لذت‌بخش خوردن بنا شده است. تجربه بدنی خوردن، شامل کنشگر (انسان خورنده)، کنش‌پذیر (اموال خورده شده) و کنش (عمل خوردن) می‌شود. در این فرایند، انسان مال خود یا دیگران را می‌خورد و از آن لذت و منفعت می‌برد. این فرایند از طریق

اندام واژه «دهان» و فروبردن مواد غذایی از راه دهان و گلو صورت می‌پذیرد. بنابراین، دهان به عنوان عضوی از بدن می‌تواند مبدأ استعاری در ساخت مفهوم مالکیت بر اموال دیگری قرار داده شود. در این بخش از مقاله، علاوه بر تجربه بدنی خوردن، به تجربه حسی چشایی نیز اشاره شد و از تجربه حسی چشایی برای مفهوم‌سازی مالکیت انسان بر اعمال صالح و ناصالح استفاده شده است. در این استعاره، اعمال انسان به مثابه غذا و عذاب/ پاداش الهی به مثابه طعم غذا در نظر گرفته شده‌اند. استعاره‌های مبتنی بر این تجربیات بدنی به درک عمیق‌تری از مفاهیم انتزاعی مالکیت (خدا) کمک می‌کنند. بدین سبب نظریه شناخت بدنمند می‌تواند ابزاری مفید برای تشکیل و تحلیل مفاهیم انتزاعی در زبان قرآن باشد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Zahra Movazebi
Ebrahim
Ebrahimi
Shirin
Pourebrahim

 <https://orcid.org/0009-0000-5435-411X>
 <https://orcid.org/0000-0001-8663-7114>
 <https://orcid.org/0000-0001-8416-5168>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

قرآن کریم

- ابن سیده، علی بن اسماعیل (۱۴۲۱ ه. ق)، *المحکم و المحيط الأعظم*، محقق / مصحح: هندآوی، عبدالحمید، چاپ: اول، بیروت، دارالکتب العلمیه.
- ابن فارس، احمد (۱۴۰۴ ه. ق)، *معجم مقاییس اللغه*، محقق / مصحح: هارون، عبدالسلام محمد، چاپ: اول، قم، مکتب الاعلام الاسلامی.
- ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۴۱۴ ق)، *لسان العرب*، چاپ: سوم، بیروت، الناشر: دار صادر.
- افراشی، آرزیتا (۱۳۹۵ ش)، *مبانی معناشناسی شناختی*، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- افراشی، آرزیتا (۱۳۹۷ ش)، *استعاره و شناخت*، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- پاکتچی، احمد، افراشی، آرزیتا (۱۳۹۹)، *رویکرد معناشناختی در مطالعات قرآنی*، چاپ: اول، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- پور ابراهیم، شیرین (۱۳۹۲)، *چند معنایی واژه «ید» در متون دینی در پرتو نظریه استعاره شناختی*، مجله کاوشی در پژوهش‌های زبان‌شناختی قرآن کریم، سال دوم، شماره اول.
- جانسون، مارک (۱۴۰۰)، *بدن در ذهن: مبنای جسمانی معنا، تخیل و استدلال*، ترجمه جهان‌شاه میرزاییگی، چاپ پنجم، تهران، انتشارات آگاه.
- جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۵)، *تفسیر تسنیم (ج ۱)*، تنظیم علی اسلامی، چاپ: پنجم، قم، مرکز نشر اسراء.
- جوهری، اسماعیل بن حماد (۱۳۷۶ ه. ق)، *الصحاح*، محقق / مصحح: عطار، احمد عبد الغفور، چاپ: اول، بیروت، انتشارات دار العلم للملایین.
- داورپناه، ابوالفضل، (۱۳۷۵)، *انوار العرفان فی التفسیر القرآن*، ج ۳، تهران، ایران، کتابخانه صدر.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۳۷۴ ه. ش)، *ترجمه مفردات الفاظ قرآن*، چاپ: دوم، تهران، انتشارات مرتضوی.
- (۱۴۱۲)، *مفردات الفاظ القرآن*، چاپ: اول، بیروت، دار القلم.
- راسخ‌مهند، محمد (۱۳۹۴ ش)، *درآمدی بر زبان‌شناسی شناختی: نظریه‌ها و مفاهیم*، تهران، نشر سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه (سمت).

زمخشری، محمود بن عمر (۱۴۰۷ ه. ق)، *الكشاف عن حقائق غوامض التنزيل و عيون الأقاویل فی وجوه التأویل*، مصحح: حسین احمد، مصطفی، لبنان- بیروت، چاپ: ۳، انتشارات دار الكتاب العربی.

..... (۱۹۷۹)، *أساس البلاغۀ*، چاپ: اول، بیروت: دار صادر.

طباطبایی، محمدحسین (۱۳۷۴ ش)، ترجمه تفسیر المیزان، چاپ: پنجم، ایران، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی.

طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۵ ش)، ترجمه *تفسیر جوامع الجامع*، چاپ: اول، ایران، مشهد مقدس، آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی.

..... (۱۳۷۲ ش)، *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، مصحح: یزدی طباطبایی، فضل‌الله، رسولی، هاشم، چاپ: سوم، ایران، تهران، ناشر: ناصر خسرو.

..... (۱۴۱۲)، *تفسیر جوامع الجامع*، مصحح: گرجی، ابوالقاسم، چاپ: ۱، ایران- قم، حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت.

فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۰۹)، *العین*، چاپ: دوم، قم، ناشر: نشر هجرت.

قائم‌نیا، علیرضا (۱۳۹۹ ش)، *استعاره‌های مفهومی و فضاهای قرآنی*، تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

..... (۱۳۹۰)، *معناشناسی شناختی قرآن*، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

گندمکار، راحله (۱۳۹۵)، بررسی چندمعنایی فعل خوردن، فصلنامه علمی پژوهشی زبان‌پژوهی دانشگاه الزهراء، سال هشتم، شماره ۱۹.

لیکاف، جورج و جانسون، مارک (۱۹۸۰)، *استعاره‌هایی که با آن زندگی می‌کنیم*، ترجمه هاجر آقا ابراهیمی (۱۳۹۷)، چاپ: سوم، تهران، انتشارات نشر علم.

لیکاف، جورج (۱۹۹۲)، *نظریه معاصر استعاره*، ترجمه فرزانه سجودی، مجموعه مقالات استعاره مینای تفکر و ابزار زیبایی‌آفرینی، گروه مترجمان، به کوشش فرهاد ساسانی (۱۳۹۰ ش)، تهران، نشر: سوره مهر.

مشکور، محمدجواد (۱۳۵۷)، *فرهنگ تطبیقی عربی با زبان‌های سامی و ایرانی ج ۱*، تهران، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران.

ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن؛ مواظبی و همکاران | ۹۷

مصطفوی، حسن (۱۴۳۰ ه.ق.)، *التحقیق فی کلمات القرآن الکریم*، چاپ: سوم، بیروت - قاهره - لندن، دارالکتب العلمیة - مرکز نشر آثار علامه مصطفوی.

مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۱)، *تفسیر نمونه*، چاپ: ۱۰، تهران، دارالکتب الإسلامیة.

نغزگوی کهن، مهرداد، ملک‌ی، ساسان (۱۳۹۸)، *طرح‌واره‌های مالکیت در زبان فارسی*، نشریه پژوهش‌های زبان‌شناسی، سال یازدهم، ش: اول.

هادوی‌نیا، علی اصغر (۱۳۹۲)، *تفسیر آیه‌های ربا باتکیه بر رویکرد شناختی*، فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، سال سیزدهم، شماره ۵۲، صص ۱۱۳ - ۱۳۹.

References

Holy Quran

- Ibn Sīdah, Ali ibn Ismā'īl. (1421). *Al-Muḥkam wa al-Muḥīt al-A'zam**, Edited by Abd al-Ḥamīd Hindāwī, First Edition, Beirut, Dar al-Kutub al-Ilmiyya.
- Ibn Fāris, Aḥmad (1404). *Mu'jam Maqāyīs al-Lughah*. Edited by 'Abdul Salām Muhammad Hārūn. First Edition. Qom: Islamic Media Office.
- Ibn Manzūr, Muḥammad ibn Mukarram. (1414). *Lisān al-'Arab*. Third Edition. Beirut: Dar al-Sader.
- Afrashi, Azita. (1395). *Foundations of Cognitive Semantics*. Tehran: Research Institute for Humanities and Cultural Studies.
- Afrashi, Azita. (1397). *Metaphor and Cognition*. Tehran: Research Institute for Humanities and Cultural Studies.
- Pakatchi, Ahmad; Afrashi, Azita. (1399). *A Semantic Approach in Quranic Studies*. First Edition. Tehran: Research Institute for Humanities and Cultural Studies.
- Pour Ibrahim, Shirin. (1392). The Polysemy of the Word "Hand" in Religious Texts in Light of Cognitive Metaphor Theory. *Journal of Exploration in Linguistic Research on the Holy Quran*. 2 (1).
- Johnson, Mark. (1400). *The Body in the Mind: The Physical Basis of Meaning, Imagination, and Reasoning*. Translated by Jahanshah Mirzabigi. Fifth edition. Tehran: Agah Publishing.
- Javadi Amoli, Abdullah. (1385). *Tafsir Tasnim* (Volume 1). Edited by Ali Islami. Fifth edition. Qom: Isra Publishing Center.
- Jawhārī, Ismā'īl ibn Ḥamād (1376). *Al-Ṣiḥāḥ*. Edited by Aḥmad 'Abdul Ghafūr 'Attār. First edition. Beirut: Dar al-Ilm lil-Malayin.
- Davarpanah, Abolfazl. (1375). *Anwār al-'Irfān fī Tafsīr al-Qurān*. Volume 3. Tehran: Sadr Library.
- Rāghib Iṣfahānī, Ḥusayn ibn Muḥammad (1374). *Translation of the Vocabulary of the Quran*. Second edition. Tehran: Mortazavi

- Publishing.
.....(1412). *Mufradāt Alfāz al-Quran*. First edition. Beirut: Dar al-Qalam.
- Rasekh Mohand, Muhammad. (1394). *Introduction to Cognitive Linguistics: Theories and Concepts*. Tehran: Publications of the Organization for Study and Compilation of Humanities Books (Samt).
- Zamakhsharī, Maḥmūd ibn ‘Umar. (1407). *Al-Kashshāf ‘an Ḥaqā’iq Ghawāmiḍ al-Tanzīl wa ‘Uyūn al-Aqāwīl fī Wuhūh al-Ta’wīl*. Edited by Ḥusayn Aḥmad Muṣṭafā. Lebanon – Beirut: Dar al-Kitab al-Arabi Publishing.
- (1979). *Asās al-Balāgha*. First edition. Beirut: Dar Sader.
- Ṭabāṭabā’ī, Muḥammad Ḥusayn. (1374). *Translation of Tafsīr al-Mīzān*. Fifth edition. Qom: Society of Teachers of the Qom Seminary, Office of Islamic Publications.
- Ṭabrisī, Faḍl ibn Ḥasan. (1375). *Translation of Tafsīr Jawāmi‘ al-Jāmi‘*. First edition. Mashhad: Astan Quds Razavi, Foundation for Islamic Research.
- (1372). *Majma‘ al-Bayān fī Tafsīr al-Quran*. Edited by Fazlullah Yazdi Tabatabai and Hashem Rouzih. Third edition. Tehran: Nasir Khosrow.
- (1412). *Tafsīr Jawāmi‘ al-Jāmi‘*. Edited by Abul Qasim Gorji. First edition. Qom: Qom Seminary, Center for Management.
- Farāhīdī, Khalīl ibn Aḥmad. (1409). *Al-‘Iyn*. Second edition. Qom: Hijrat Publishing.
- Qaiminia, Alireza (1399). *Conceptual Metaphors and Quranic Spaces*. Tehran: Publications of the Research Institute for Culture and Thought of Islam.
- (1390). *Cognitive Semantics of the Quran*. Tehran: Publications of the Research Institute for Culture and Thought of Islam.
- Gandomkar, Raheleh. (1395). "A Study of the Polysemy of the Verb 'To Eat'." *Scientific-Research Journal of Linguistic Studies*. Alzahra University. 8(19).
- Lakoff, George and Johnson, Mark. (1980). "*Metaphors We Live By*." translated by Hajar Aqa Ebrahimi. (1397). Third edition. Tehran: Elm Publishing.
- Lakoff, George. (1992). "*Contemporary Theory of Metaphor*." translated by Farzan Sojoodi, in the collection of articles "Metaphor as the Basis of Thought and a Tool for Aesthetic Creation." translated by Farhad Sasani. (1390). Tehran: Sooreh Mehr Publishing.
- Mashkoor, Mohammad Javad. (1357). "*Comparative Dictionary of Arabic*

- with Semitic and Iranian Languages.*" Volume 1. Tehran, Foundation for Iranian Culture Publishing.
- Muṣṭafawī, Ḥasan. (1430). "*al-Taḥqīq fī Kalimāt al-Quran al-Karīm.*" Third edition. Beirut - Cairo – London: Dar al-Kutub al-Ilmiya - Center for Publishing the Works of Allameh Mostafavi.
- Makarem Shirazi, Naser. (1371). "*Tafsir Namooneh.*" Tenth edition. Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyah.
- Naghzguay Kohan, Mehrdad, Maleki, Sasan. (1398). "Schemas of Ownership in the Persian Language." *Linguistic Research Journal*. 11(1).
- Hadawi Nia, Ali Asghar. (1392). "Interpretation of Usury Verses Based on a Cognitive Approach." *Scientific-Research Journal of Islamic Economy*. 13(52), 113-139.
- Heine, B. U. Claudi & F. Hünemeyer (1991). *Gramaticalization, A Conceptual Framework*. Chicago: Chicago University Press.
- Johnson, M. (1987). *The Body In Mind: The Bodily Basis Of Meaning, Imagination, And Reason*. The University Of Chicago Press.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M (1980), *Metaphors We Live By*. Chicago: Chicagouniversity Press.
- Shapiro, L. (2011). *Embodied Cognition (New Problems of Philosophy)*. Routledge.
- (2014). *The Routledge Handbook of Embodied Cognition*. Routledge.
- Sweetser, E. (2002). *From etymology to pragmatics: metaphorical and cultural aspects of semantic structure*. Cambridge University Press.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

استناد به این مقاله: مواظبی، زهرا، ابراهیمی، ابراهیم، پور ابراهیم، شیرین. (۱۴۰۳). ارزیابی فرضیه شناختِ بدنمند

در شکل‌گیری مفهوم «مالکیت» در زبان قرآن، فصلنامه علمی پژوهشنامه معارف قرآنی، ۱۵(۵۷۵)، ۶۹-۹۹. DOI:

10.22054/RJQK.2024.78088.2938

Quanic Knowledge Research is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.